01/10/2020

Όταν χάθηκε η Ανατολική Θράκη

/ Ιστορία - Εθνικά Θέματα

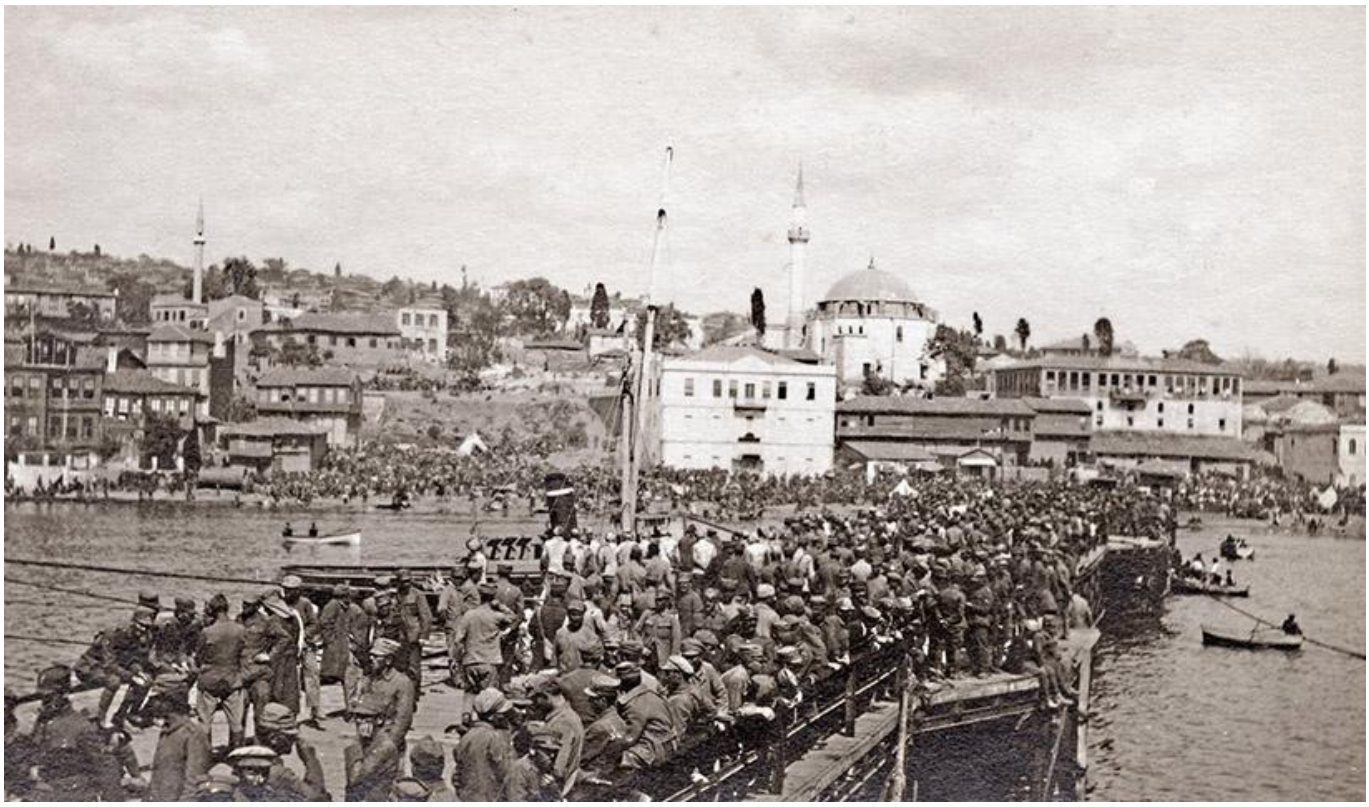

Η Ανακωχή των Μουδανιών, που υπογράφηκε τον Οκτώβριο του 1922 από την Τουρκία και την Ελλάδα [οι σύμμαχοι και η τουρκική αντιπροσωπεία είχαν υπογράψει τη συνθήκη στις 28 Σεπτεμβρίου/11 Οκτωβρίου 1922 στην Κωνσταντινούπολη], προετοίμασε τη Συνθήκη της Λοζάνης του 1923. Οι δύο συνθήκες αποτέλεσαν το τέλος του Ελληνοτουρκικού Πολέμου 1919-1922 και αντικατέστησαν τη Συνθήκη των Σεβρών του 1920, η οποία ήταν θνησιγενής. Στο πλαίσιο των συνθηκών ειρήνης στο Παρίσι μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και λόγω της παρακμής της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η Τουρκία με την Αντάντ συνήψαν τη Συνθήκη των Σεβρών, η οποία περιόρισε ουσιαστικά τα κυριαρχικά δικαιώματα της Τουρκίας στις επαρχίες της Ανατολίας, ενώ στην Ελλάδα παραχωρήθηκαν σχεδόν όλη η Ανατολική Θράκη και η ζώνη της Σμύρνης.

Αυτοί οι όροι, που σήμαιναν μεγάλη ήττα για την Τουρκία, συνέβαλαν στην αύξηση του τουρκικού εθνικισμού.

Ο ανταγωνισμός για την κυριαρχία στα οθωμανικά εδάφη έπληξε την ενότητα των συμμάχων στο ανατολικό ζήτημα. Η Μεγάλη Βρετανία, ειδικά ο πρωθυπουργός David Lloyd George, υποστήριζε την Ελλάδα. Η Γαλλία και οι άλλοι σύμμαχοι όμως

φοβήθηκαν την αυξανόμενη δύναμη του κεμαλικού κινήματος που θα μπορούσε να προβάλει σθεναρή αντίσταση και απαίτησαν την αλλαγή της Συνθήκης των Σεβρών. Μετά την πολιτική ήττα του Ελευθέριου Βενιζέλου (ο οποίος ήταν δημοφιλής στο εξωτερικό) τον Νοέμβριο του 1920, και την επάνοδο του βασιλιά Κωνσταντίνου, η υποστήριξη προς την Ελλάδα μειώθηκε. Η Αγγλία το 1921 αποφάσισε να υποχωρήσει στις απαιτήσεις των άλλων συμμάχων, ομολογώντας ότι η Συνθήκη των Σεβρών δεν επρόκειτο να ισχύσει επί μακρόν.

Η στρατιωτική αδυναμία της Ελλάδας και η κατάρρευση του μετώπου, που κατέληξε στη μεγάλη επίθεση του κεμαλικού στρατού και στην καταστροφή της Σμύρνης, επιδείνωσε την κατάσταση. Η Αγγλία δεν υποστήριξε τον ελληνικό στρατό, αφού δεν ήθελε να έρθει σε αντίθεση με τους άλλους συμμάχους. Όμως, μέχρι δύο ώρες πριν από τη σύσκεψη της ανακωχής, ήταν ορατός ο κίνδυνος μιας σύγκρουσης της Αγγλίας με την Τουρκία. Σύμφωνα με τη Συνθήκη των Σεβρών, βρετανικά και γαλλικά στρατεύματα βρίσκονταν κοντά στο Τσανάκαλε για να προστατέψουν τα Δαρδανέλια. Όταν όμως η Τουρκία απείλησε να προχωρήσει στην ουδέτερη περιοχή των Στενών, έγινε ορατό το ενδεχόμενο της ένοπλης σύγκρουσης.

Η ανακωχή των Μουδανιών απέτρεψε τη διαμάχη μεταξύ των Δυνάμεων, και παράλληλα σήμανε την επιτυχή έκβαση των περισσότερων στόχων που είχε θέσει η τουρκική πλευρά υπό την ηγεσία του κεμαλικού κινήματος.

Η συνθήκη – Πορεία και υπογραφή
Δεδομένου πως η σύγκρουση της Ελλάδας με την Τουρκία πήρε μεγάλες διαστάσεις και έγινε δυνάμει επικίνδυνη για τα συμφέροντα των συμμάχων, η εξεύρεση μιας λύσης ήταν αναγκαία. Συναντήθηκαν λοιπόν ο λόρδος Curzon, υπουργός Εξωτερικών της Αγγλίας, ο Γάλλος πρωθυπουργός Raymond Poincaré και ο Ιταλός πρεσβευτής στη Γαλλία κόμης Carlo Sforza τον Σεπτέμβριο του 1922 στο Παρίσι. Η απόφαση ήταν να προσκαλέσουν τους Έλληνες και τους Τούρκους σε μια συνδιάσκεψη στις 20 Σεπτεμβρίου/3 Οκτωβρίου 1922 στα Μουδανιά, μια μικρασιατική πόλη κοντά στην Προύσα.

Οι Τούρκοι από την πλευρά τους δήλωσαν ότι θα αποδέχονταν τις διαπραγματεύσεις ανακωχής μόνο αν αποδεχόταν η Ελλάδα την εκκένωση της Ανατολικής Θράκης από τα ελληνικά στρατεύματα και τον ελληνορθόδοξο πληθυσμό τους. Μέχρι τότε οι Έλληνες πολιτικοί πίστευαν ακόμα ότι η Αγγλία θα τους βοηθήσει να αντισταθούν στους κεμαλικούς. Όμως στις 19 Σεπτεμβρίου/2 Οκτωβρίου 1922 ανακοίνωσε ο Άγγλος πρεσβευτής στον Νικόλαο Πλαστήρα την άρνηση της Αγγλίας για περαιτέρω υποστήριξη.

Αυτή η απόφαση επιβεβαιώθηκε και στον Ελευθέριο Βενιζέλο, ο οποίος από τη Γαλλία ανακοίνωσε μέσω τηλεγραφήματος προς την Αθήνα την απώλεια της Ανατολικής Θράκης, κάτι που επρόκειτο να περιληφθεί στη συνθήκη ανακωχής.

Με συγκεκριμένες οδηγίες από τον Βενιζέλο, που εκείνη την εποχή ήταν ειδικός αντιπρόσωπος του ελληνικού υπουργείου Εξωτερικών για τη σύναψη ειρήνης, έφτασε η ελληνική αντιπροσωπεία στα Μουδανιά στις 20 Σεπτεμβρίου/3 Οκτωβρίου 1922. Οι αντιπρόσωποι στη σύσκεψη ήταν οι αρμοστές-στρατηγοί Harrington από την Αγγλία, Mombelli από την Ιταλία και Charpy από τη Γαλλία, ενώ ο στρατηγός Ισμέτ Ινονού πασάς εκπροσώπησε την Τουρκία και ο στρατηγός Αλέξανδρος Μαζαράκης-Αινιάν με τον συνταγματάρχη Πτολεμαίο Σαρηγιάννη την Ελλάδα· στις συζητήσεις παρευρέθη και ο Νικόλαος Πλαστήρας.

Η ελληνική αντιπροσωπεία έφτασε όταν είχαν ήδη ξεκινήσει οι διαπραγματεύσεις και όταν οι βασικοί όροι της συνθήκης είχαν αποφασιστεί. Οι συζητήσεις ήταν χρονοβόρες και δύσκολες, γιατί η Ελλάδα είχε πολλές αντιρρήσεις στις απαιτήσεις των Τούρκων. Επίσης η διπλωματική θέση της ελληνικής αντιπροσωπείας συναντούσε προβλήματα, αφού οι οδηγίες του Ελευθέριου Βενιζέλου άλλαξαν στη διάρκεια της διάσκεψης. Στην αρχή η αποστολή είχε την εντολή να αποδεχθεί την υποχώρηση της Ελλάδας από την Ανατολική Θράκη μόνο έπειτα από διαπραγματεύσεις, όμως λίγο μετά ο Βενιζέλος όρισε να αποδεχτούν την υποχώρηση αμέσως. Αυτές οι αλλαγές και οι παρεξηγήσεις που δημιουργήθηκαν οδήγησαν τον Αλέξανδρο Μαζαράκη να επιστρέψει στην Αθήνα χωρίς να υπογράψει το τελικό κείμενο της ανακωχής.

Οι σύμμαχοι και η τουρκική αντιπροσωπεία υπέγραψαν τη συνθήκη στις 28 Σεπτεμβρίου/11 Οκτωβρίου 1922 στην Κωνσταντινούπολη. Το τελικό κείμενο της ανακωχής διαμορφώθηκε χωρίς τη συμμετοχή της Ελλάδας.

Οι Έλληνες υπέγραψαν την 1η/14 Οκτωβρίου 1922. Ωστόσο, ο Έλληνας αρμοστής της Κωνσταντινούπολης είχε ανακοινώσει τη συμφωνία της Ελλάδας με τους όρους της ανακωχής μία ημέρα πριν από την ελληνική υπογραφή.

Η Ανακωχή των Μουδανιών στον αμερικανικό Τύπο

Το κύριο θέμα της ανακωχής αφορούσε τα σύνορα της Ελλάδας με την Τουρκία στην Ανατολική Θράκη, που ορίστηκε να είναι ο ποταμός Έβρος (Μαρίτσα). Ανάλογα με την απώλεια του εδάφους στη Θράκη καθορίστηκε η γραμμή υποχώρησης των ελληνικών στρατευμάτων και ξεκίνησε η εκκένωση της Ανατολικής Θράκης από τους Έλληνες. Η συνθήκη προέβλεπε η υποχώρηση των Ελλήνων να πραγματοποιηθεί σε 15 ημέρες, και σε 30 ημέρες να αναλάβει η

Τουρκία την εξουσία στην περιοχή.

Οκτώ χιλιάδες Τούρκοι αστυνομικοί εγκαταστάθηκαν στην Ανατολική Θράκη κατά τη διάρκεια της εκκένωσης.

Η Κωνσταντινούπολη και τα Στενά πέρασαν υπό τουρκική κυριαρχία και η Τουρκία υποχρεώθηκε να επιτρέψει την ελεύθερη διέλευση των πλοίων από τα Στενά. Η επιθυμία των Τούρκων να περιληφθεί η Δυτική Θράκη στην επικράτειά τους δεν πραγματοποιήθηκε. Η περιοχή δυτικά του Έβρου παρέμεινε ελληνική επικράτεια.

Μετά την υπογραφή της συνθήκης ακολούθησε η άμεση αποχώρηση του ελληνικού στρατού από την Ανατολική Θράκη, ενώ παράλληλα οι Έλληνες που ζούσαν εκεί έφυγαν για την Ελλάδα. Ο ελληνικός πληθυσμός που μετακινήθηκε ήταν 250.000 άνθρωποι. Η προσφυγιά, την οποία επικύρωσε επίσημα η Συνθήκη της Λοζάνης, αποτέλεσε και για τις δύο πλευρές μια τραυματική εμπειρία, που μαζί με τα δεινά που επισώρευσε η ελληνοτουρκική πολεμική σύγκρουση, ενσωματώθηκε στη συλλογική μνήμη τροφοδοτώντας –όχι σπάνια– αισθήματα αντιπαράθεσης.

Στις 12/25 Νοεμβρίου 1922 η διοίκηση της Ανατολικής Θράκης πέρασε στην Τουρκία.

Στη Συνθήκη της Λοζάνης του 1923 καθορίστηκαν οι ακριβείς όροι της ανταλλαγής των πληθυσμών, δηλαδή η υποχρεωτική μετακίνηση των ορθόδοξων Τούρκων υπηκόων στην Ελλάδα και των μουσουλμάνων Ελλήνων υπηκόων στην Τουρκία. Τα σύγχρονα σύνορα της Ελλάδας με την Τουρκία είναι αυτά που συμφωνήθηκαν στις συνθήκες των Μουδανιών και της Λοζάνης.

Πηγή: Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού / Μικρά Ασία.